

Hyvä elämä Venäjän medioissa

Obraz dostoinoi žizni v sovremennyh rossijskih SMI. Red. M. Litovskaja, A. Rosenholm, I. Savkina ja Je. Trubina. **Jekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta, 2008. 288 s.**

Uralin ja Tampereen yliopistojen yhteisen tutkimushankkeen tuloksena syntynyt artikkelikokoelma kertoo siitä, mitä on hyvä elämä nykyisten venäläisten joukkotiedotusvälineiden kuvaamana. Kaikkiaan 19 tutkijan 16 artikkelia tarkastelee kohdettaan eri puolilta, joten tuloksena on hajanainen, mutta mielenkiintoinen kokonaisuus. Kirjoittajista puolet työskentelee Tampereella, puolet Jekaterinburgissa. Suomalaisen tutkijoiden artikkeleista osa (tai samaa aihetta käsitteleviä tekstejä) on julkaistu aikaisemmin muualla joko suomeksi tai englanniksi, mutta venäjänkielisenä kirja on suunnattu myös niille, jotka eivät osaa englantia. Kirjoittajat ovat paitsi eri maista, myös eri aloilta: mukana on filologien lisäksi niin terveystieteilijöitä kuin viestinnän tutkijoitakin.

Kirjan aineistona ovat laajat lehtiaineistot, jotka on saatu Integrum-tietokannan avulla, vaikka kaikki kirjoittajat eivät käyttämäänsä aineistoa ja sen hankintatapaa paljastakaan. Integrum mahdollistaa juuri sanojen esiintymisyhteyksien ja sanojen käytössä tapahtuneen muutoksen tarkastelun, kun aineistoa on helppo löytää laajasta tekstimas-
sasta. Useimpien artikkeleiden kattava teema on hyvä elämä ja sen ilmeneminen venäläisissä tiedotusvälineissä.

Kirjan alussa neljä artikkelia tarkastelee käsitteiden *dostoinstvo* (arvo, arvokkuus, ansio, etu) ja *dostoinaja žizn* (hyvä, arvoinen, arvokas elämä) käyttöä venäläisessä lehdistössä ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Dostoinaja žizn on siis jotakin, mitä luonnehtii materiaallinen hyvinvointi ja toimeentulo (s. 44). Siitä on tullut myös yksi nyky-Venäjän perusarvoista. Näissä artikkeleissa käytettyjen esimerkkien lähteitä ei kuitenkaan ole merkitty riittävällä tarkkuudella, jos ollenkaan.

Toinen osa käsittelee tervettä niin kansallisen ohjelman, alkoholin käytön kuin stressin näkökulmasta. Kolmannessa osassa näkökulma tiivistyy edelleen ja kohteena ovat niin luonnon kuvaamisen muutokset *Nauka i žizn* (Tiede ja elämä) -lehdessä kuin Suomeen suuntautuvan venäläisen turismin käsittely Karjalan lehdissä. Neljännessä osassa näkökulma on taas nykyisissä venäläisissä aikakauslehdissä.

Monissa artikkelissa tarkastelun kohteena on muutos neuvostoliittolaisesta yhteiskunnasta nykyvenäläiseen. Esimerkiksi neuvostoliittolaisissa lehdissä alkoholismi liittyi ensisijaisesti työelämään: juopottelusta oli haittaa työnteolle, ja sen vuoksi sitä oli vastustettava, kun taas nykyvenäläisessä kontekstissa siitä on tullut ”hyvä vihollinen”: terveyssyistä sitä on syytä vastustaa, mutta toisaalta alkoholin kuluttaminen on kunkin kansalaisen oikeus (s. 108). Samoin luonto on saanut uuden merkityksen: neuvostoliittolaisessa konteks-

tissa luonto oli jotakin ihmiselle ja yhteiskunnalle antagonistista, kun taas nyky-Venäjä ja luonto ovat pikemminkin kumppaneita (s. 157). Hyvään elämään liittyy myös käsite *glamur*, joka tarkoittaa ’ei-köyhää’ elämää, jossa on kaikkea, ja siitä on tullut eräänlainen hyperkompensaatio köyhälle neuvostoliittolaiselle lapsuudelle (s. 225–226). Kirjan keskeisiä käsitteitä ovat myös *gljanets* ja *gljanitsevyi žurnal*, termit, joille suomalaisia vastineita ei oikein ole, sillä termi ’kiiltopaperilehti’ on suomalaisessa mediakentässä lähestulkoon vailla käyttöä. Ei ehkä olekaan ihme, että näitä käsitteitä viljelevät lähinnä venäläiset kirjoittajat. Uusi ilmiö, ’kiiltopaperijournalismi’, onkin jotakin, jonka tehtävänä on kasvattaa uutta venäläistä eliittiä ja keskiluokkaa elämään kauniisti ja omaksumaan uudet kulttuuriset arvot (s. 45).

Uralin yliopiston kustantama kirja on ilmestynyt 300 kappaleen painoksena. Venäjänkielisenä se ei ole paljon, mutta tämän kokoisia tieteellisen kirjallisuuden painosmäärät tapaavat olla. Sen sijaan kirjan leviäminen on valitettavasti suurelta osin henkilösuhteiden varassa. Venäläisistä internet-kirjakaupoista sitä ei löydy eikä myöskään esimerkiksi Ruslaniasta. Ehkä Uralin yliopiston kirjakaupassa kirjaa on saatavana?

Jukka Pietiläinen

Valko-Venäjän tie rajamaasta reunavaltioksi

Tuntematon Valko-Venäjä. Toim. Arto Luukkanen. Helsinki: Edita Publishing, 2009. 459 s.

Ensimmäinen suomenkielinen monografia Valko-Venäjän his-

toriasta on kaivattu lisä suomalaisen Venäjää ja Itä-Eurooppaa käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Se pohjautuu Renvall-instituutissa syksyllä 2008 järjestettyyn maaseminaariin, jonka osanottajista ovat valikoituneet

myös teoksen kirjoittajat, unohdettamatta tietenkään kirjan toimittanutta dosentti Arto Luukkasta. Kirja koostuu 15 artikkelista ja ne on jaoteltu teemoittain neljään kokonaisuuteen. Aiheet ulottuvat kirjallisuushistoriasta, taloudesta ja demokraatiekehityksestä aina Minskin kaupungin arkkitehtuuriin. Kirjan kiinnostavinta antia ovat valkovenäläistä kulttuuria ja kirjallisuutta pohdiskelevat Satu Kopsen ja Liisa Liskin artikkelit, jotka perustuvat kirjoittajien itsensä tekemiin haastatteluihin. Valko-Venäjän tapauksessa politiikasta ja kansalaisyhteiskunnasta useimmiten puhuttaessa kulttuuri ja kirjallisuus ovat jääneet turhaankin paitsioon. Myös Riku-Artturi Liljan kirjoitus Valko-Venäjän uskonnoista ansaitsee maininnan.

Dosentti Luukkanen pohtii kirjan avaavassa artikkelissaan Valko-Venäjän asemaa geopolitiikan näkökulmasta. Valko-Venäjän sijainti on Kiovan Rusin ajoista lähtien koitunut sen kohtaloksi. Viimeiset pari vuosisataa Venäjän kainalossa ovat vaikuttaneet voimakkaasti maan kehitykseen. Luukkanen analysoi Valko-Venäjän olemassaoloa teoreettisemmin kuin kirjan muut artikkelit.

Luukkanen tarkastelee valkovenäläisen nationalismin kehitystä Miroslav Hrochin kolmivaiheisen prosessin kautta. Hrochin typologian mukaan nationalismi kehittyi – erityisesti Euroopan ns. pienten kansojen keskuudessa – kolmivaiheisesti. Ensimmäisessä A-vaiheessa kansakunnan rakentaminen alkaa pienen akateemisen piirin projektina ja keskittyy kansankulttuurin keräämiseen ja kansankielellä tuotettuun kirjallisuuteen. B-vaiheessa kansakunnan rakentamisen projekti laajenee kattamaan suuremman väestönsosan ja C-vaiheessa siitä tulee suurten joukkojen toimintaa. Valko-Venäjällä B- ja C-vaihe eivät kuitenkaan päässeet kehittymään, koska Venäjän keisarikunta

kiristi vuonna 1863 Puolassa syntyneen kapinan jälkeen otettaan myös nykyisen Valko-Venäjän alueella. Kapinaan keisarikuntaa vastaan liittyi myös valkovenäläisiä aktiiveja, joista tunnetuimpana Puolan kansainyhteisön kansojen vapauttamista vaatinut Kastus Kalinouski (1838–1864). Kalinouski hirtettiin, eikä uusia aktivistiryhmittymiä kiristyneen kontrollin alla syntynyt. Luukkanen toteaaakin, että Valko-Venäjän kansallinen herääminen tapahtui oikeastaan vasta kun se sai itsenäisyyden Neuvostoliiton hajottua.

Inka Leppänen kirjoittaa Valko-Venäjän historiasta ennen neuvostoajaka ja lähtee liikkeelle 800-luvulta Kiovan Venäjän ajoista. Samanlainen 800-luvulta nykyhetkeen etenevä kronologinen käsittelytapa on valittu myös monissa muissa artikkeleissa ja sen vuoksi toistolta ei voikaan välttyä kirjaa lukiessa. Joka tapauksessa Valko-Venäjän varhainen historia voi olla monelle lukijalle tuntematonta ja siksi kiinnostavaa, mutta Valko-Venäjän Liettuan ja Puolan aikaisten vuosisatojen tarpeeton korostaminen erityisen eurooppalaisina tai läntisinä tuntuu turhalta. Toki roomalaiskatolisuus ja kreikkalaiskatolisuus eli uniaattikirkko liittyvät läntiseen traditioon ja ortodoksisuus liitetään ennen muuta Venäjän yhteyteen. Silti vastaavanlainen korostaminen kuuluu pikemminkin kansallisen, nationalistisen historiankirjoituksen kaanoniin. Lukija tulee tihutottaan ihmetelleeksi, eläkö ”läntisen” tai ”eurooppalaisen” kulttuurin yliveritaisuuden käsite yhä vielä meidän, omaa alemmuuttamme potevien suomalaisten keskuudessa, ja edustaako se sitä tavoitetta, johon kaikkien tulee keinolla millä hyvänsä pyrkiä. Tunnettua on, että entisen Neuvostoliiton alueen siirtymä markkinatalouteen ja liberaaliin demokratiaan ei ole sujunut

luonnonvoimien kaltaisella vääjäämättömyydellä, kuten useat asiantuntijat 1990-luvun alussa olettivat.

Valko-Venäjän neuvostoajasta kirjoittaa Susan Ikonen. Pääkohdin Valko-Venäjän sosialistisen neuvostotasavallan kehitys kulkee tuttuja polkuja NEP:stä Stalinin vainoihin, Suureen isänmaalliseen sotaan sekä jälleerakennuksen kautta Brežnevin ajasta perestroikaan. Merkillistä on ainoastaan se, että 1930-luvun vainoista puhutaan kansanmurhana ja viitataan valkovenäläistaustaiseen amerikkalaiseen historioitsijaan. Se tuo mieleen tyypillisen diasporassa tuotetun kansallisen historian, jossa yleensä päämääränä on Neuvostoliiton rikollisluonteen korostaminen. Samankaltaisia kansanmurhasyytöksiä on esiintynyt monissa muissakin entisissä neuvostotasavalloissa, mikä taas esimerkiksi Ukrainan *holodomor* -debatin osalta on merkinnyt suhteiden viilenemistä itäiseen naapuriin. Valko-Venäjällä vastaavaa keskustelua on tuskin mahdollista Lukašenkan hallinnon aikana julkisesti edes aloittaa.

Ikonen mukaan Valko-Venäjä muuttui 1960-luvulla varsinaiseksi menestystarinaksi, sillä tasavallan talous, teknologia ja tiede alkoivat kehittyvät hyvin nopeasti verrattuna naapuritasavaltoihin. Taloudellisesta kasvusta huolimatta ilmapiiri oli neuvostolainen eli kansalliset piirteet olivat vähäisiä. Valko-Venäjä oli täysin riippuvainen keskusvallasta, mikä taas johtui sen geopolittisesta sijainnista keskeisten Keski-Eurooppaan johtavien kulkureittien varrella. Perestroikan aikana Valko-Venäjällä ei tapahtunut samanlaista aktivoitumista suhteessa omaan menneisyyteen kuin Ukrainassa tai Baltian maissa. Silti Kurapatyn joukkohautojen paljastuminen Minskin lähellä vuonna 1988 sai aikaan voimakkaan reaktion

ja johti Valko-Venäjän kansanrintaman perustamiseen. Maan itsenäistyttyä Kurapatyn tapaus oli esillä jonkin aikaa, mutta Lukašenkan valtaantumisen jälkeen 1994 hyväksi havaittu neuvostoliittolainen historiankirjoitus palautettiin valtion viralliseksi linjaksi. Ikonen kirjoittaakin, että ”Valko-Venäjällä ei vallitse minkäänlaista konsensusta siitä, millä tavalla menneisyyteen tulisi katsoa”. Tämä kuvastanee hyvin myös sitä, miksi valkovenäläinen kansallinen identiteetti on kovin hauras. Hersteinsdöttir-Hölttä onkin pohdiskellut artikkelin mitalla kansallisen identiteetin heikkoutta ja esittää siihen syyksi myös geopolitiikasta johtuvaa selitystä. Tällöin Valko-Venäjän keskeinen sijainti olisikin merkittävästi vaikeuttanut oman identiteetin luomista.

Kirjan yksi alkuunpanijoista, Mikko Hautala, kirjoittaa itsenäisen Valko-Venäjän ulkopolitiikasta valtion virkamiehen rutiinilla, sillä hän toimii ulkoministeri Aleksandr Stubbin diplomaattivustajana. Hautalan mukaan Valko-Venäjän ulkopolitiikka on kehittynyt kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe heti itsenäistymisen jälkeen korosti maan puolueettomuutta ja sisäpolitiikassa tärkeäksi nousi erillisen valkovenäläisen identiteetin elvyttäminen. Taloudellinen riippuvuus Venäjästä oli kuitenkin suuri ja neljän ensimmäisen itsenäisyysvuoden aikana maan talous kutistui kolmanneksella. Puolueettomuudestakin käytännössä luovuttiin Taškentin sopimuksen myötä vuonna 1993, jolla maa liittyi IVY:n kollektiiviseen turvallisuussopimukseen. Toisessa vaiheessa ”puolueettomuuden mutkalaukka” sinetöitiin lopullisesti, kun heinäkuussa 1994 sovhoosinjohtaja Aljaksandr Lukašenka **valittiin maan ensimmäiseen presidentinvirkaan.**

Yhteistyö Venäjän kanssa tiivistyi nopeaan tahtiin Lukašenkan

presidenttiyden alkuvaiheessa, jolloin perustettiin maiden välinen tulliliitto, ystävyys- ja yhteistyösopimus, sekä päätettiin valtioyhteisön muodostamisesta. Valtoliittosopimus astui lopulta voimaan vuoden 2000 alusta ja on siis tämänhetkisten Venäjä-suhteiden perusta. Kolmannen vaiheen ulkopolitiikan kehityksessä muodostaa 2000-luku ja Putinin valtakaudelle tyypilliset suhteiden viilenemiset mm. kaasuun ja öljyyn liittyvien kiistojen vuoksi. Lännen osalta vuosi 2008 taas toi mukanaan uudenlaisen yhteistyön Valko-Venäjän kanssa, kun Lukašenka kutsui ETYJ:n vaalitarkkailijoita seuraamaan parlamenttivaaleja. Myös EU-komission edustusto avattiin pitkälistien neuvottelujen tuloksena Minskiin samana vuonna.

Tuntematon Valko-Venäjä on kokonaisuudessaan hyvin informatiivinen paketti ajoittaisista päällekkäisyyksistä huolimatta. Niitä ei luonnollisesti voi välttää, kun kirjoittajia on monia ja aikataulu on ilmeisesti kirjan tekovaiheessa ollut melko tiukka. Se mihin olisin kaivannut yhtenäistä linjaa, olivat kirjan lähdeluettelot ja viitteiden merkitsemistapa. Lähes poikkeuksetta jokainen kirjoittaja on merkinnyt viitteet omalla tavallaan ja joukossa on myös selvästi virheellisiä merkitsemistapoja, joiden vuoksi voi olla vaikeaa tavoittaa lähteen alkuperää hermostumatta. Myös nykyisin niin yleiset nettiaineistot sotkevat palettia entisestään. Viitteissä esiintyy sellaisia kaksi-kolmerivisiä www-osoitteita, joita tuskin kukaan jaksaa ryhtyä koneelleen näppäilemään lisäinformaation toivossa.

Läpi kirjan on myös havaittavissa pyrkimys todistella Valko-Venäjän oman kansallisen historian erityisluonnetta, sekä valkovenäläisen kulttuurin ja kielen omaleimaisuutta. Silti monessa kohdin käy ilmi, että valkovenäläisten enemmistölle

valkovenäläisen kulttuurin erityisyys ja valkovenäjän käyttö eivät ole sillä tavalla merkittävässä asemassa, että kansalaisyhteiskunnan tasolla tapahtuisi tässä suhteessa aktivoitumista. Toisaalta tämä voi johtua siitä, että **Lukašenkan aikana** kansalaistottelemattomuudesta seuraa kohtuuttomia sanktioita ja kun kerran eletävä on, niin silloin hallitsevan regimiin sääntöjen mukaan. Kirjassa Noora Mäntyranta erittelee niitä syitä, miksi kansalaisyhteiskunta on kovin heikosti kehittynyt ja kansa poliittisesti passiivista.

Kansalaisaktiivisuudessa esiintyy huomattavia eroja maaseudun ja kaupunkiväestön välillä, mutta myös sukupolvien välinen ero on havaittavissa. Se tuli selvästi esiin myös Liisa Liskin haastattelemien eri-ikäisten kirjailijoiden vastauksissa. Italiiaan **emigroitunut ja nykyisin Berliinissä** asuva kirjailija Svetlana Aleksijevitš (1948–) kirjoittaa venäjäksi. Hän on **luonut omanlaisensa kirjallisuuden** genren, ”polyfonisen haastatteluromaanin”, mistä esimerkki on suomeksikin ilmestynyt *Tšernobylistä nousee rukous* (2000). Liskin haastattelussa Aleksijevitš muistuttaa, että kirjallisuuden nuorempi polvi on vain pieni joukko intellektuelleja, jotka haaveilevat Lukašenkan syrjäyttämisestä kahvimukien ääressä. 70-luvulla syntynyt Andrei Hadanovitš taas kuvailee itseään anarkistiksi ja korostaa epäpoliittisuuttaan, vaikka jo valkovenäjäksi kirjoittaminen tekee kirjailijan **työstä poliittista.** Samaa on korostanut myös Boris Norman (*Idäntutkimus* 2/2009, 11–12), jonka mukaan osa nuorista on alkanut käyttää aktiivisesti valkovenäjää nimenomaan vastustaakseen virallista politiikkaa. Tällöin kielestä tulee pikemminkin aktiivinen protestin sijaan, että se olisi **vain kommunikation väline.** Nationalismien tutkimuksessa puhutaan paljon siitä, kuinka kieli määrittää

kansakuntaa, mikä pitää paikkansa myös Valko-Venäjän kohdalla. Kieli ei vain ole ensisijainen valkovenäläisen identiteetin lähde. Tilanne muistuttaa Ukrainan kielitilannetta, sillä myös siellä enemmistö väestöstä identifioiduu ukrainalaisiksi, mutta ukrainalaisuus ei ole sidottu ukrainan kielen puhumiseen.

Tuntematon Valko-Venäjä herättää monia kysymyksiä, mutta antaa myös vastauksia ja nostaa esiin mielenkiintoisia aiheita jatkopohdiskelulle. Monia Valko-Venäjään liittyviä asioita voi olla vaikeaa tutkia ja yksi niistä varmasti on Lukašenkan hahmo. Hänestä ei tiedetä kovinkaan

paljoa, eikä hän esimerkiksi esiinny koskaan vaimonsa kanssa, vaikka tiettävästi on naimisissa. Joskus vuosia sitten törmäsin venäläisessä aikakauslehdessä juttuun, jossa esiteltiin kuvin maailman johtomiesten vaimoja. Jutussa todettiin, että Lukašenka on itse kieltänyt vaimoaan esiintymästä julkisuudessa ja juttua kuvitti yksinkertainen lihava maalaisnainen lehmää lypsämässä. Itsevaltaisella hallisijalla on siis hänelläkin heikko kohtansa ja vakavasti ottaen Valko-Venäjältä soisi kyllä näkevänsä suomenkielistä tutkimusta jatkossakin.

Susanna Pirnes

Neuvostolapsuuden kulttuuri- ja sosiaalhistoriaa

Catriona Kelly: *Children's World. Growing Up in Russia 1890–1991*. New Haven and London: Yale University Press, 2007.

Catriona Kellyn vuonna 2007 ilmestynyt *Children's World – Growing Up in Russia 1890–1991* on ainutkertaisen laaja ja monipuolinen esitys lasten ja lapsuuden historiasta myöhäiseltä tsaarinajalta Neuvostoliiton päättämiseen asti. Teoksen nimi viittaa neuvosto-aikana perustettuun *Detski mir* (lasten maailma) -nimiseen lelu-kauppaan. Moskovassa KGB:n päämajaa vastapäätä sijaitseva lelu-kauppa kuvastaa osuvasti lastenkin maailman kytkeytymistä valtion valtakoneiston kontrolliin. *Detski mir*in ja KGB:n päämajan läheisyys muistutti neuvostolapsia siitä, mihin kaksi käyttäytymisen ääripäätä, kuuliaisuus ja rikollisuus, voisivat johtaa.

Kirjan nimi on osuva myös siksi, että Kelly tuntuu käsittelevän miltei kaikkea lasten maailmaan kuuluvaa. Teoksessa

tarkastellaan tavallisia lapsia, ongelmalapsia, lasten kasvatusta ja hoitoa, koulutusta, lapsille suunnattua kirjallisuutta sekä taidetta, lastensairauksia, sosiaalisia ongelmia, lapsia sodan jaloissa, lapsille suunnattuja kulutustavaroita sekä juhlia.

Children's World jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäinen tarkastelee lapsuutta yhteiskunnan asettamien ideaalien kautta. Kelly listaa psykologien, kriminologien, pedagogien ja lainoppineiden käsityksiä lapsuudesta, lasten oikeuksista ja velvollisuuksista. 1920-luvun vallankumoukselliseen aikaan sopi kapinallinen lapsuusideali, 1930- ja 1940-luvuilla taas kuuliaisuudesta poikkeaminen sallittiin vain kaikkein pienimmille. Stalinin ajan jälkeen saavutettiin Kellyn mukaan eräänlainen keskitie vallankumouksellisen ja äärimmäisen kuuliaan käyttäytymisihanteen välillä.

Keskeiseksi piirteeksi neuvostovalan alusta alkaen nousi alati toistettu näkemys siitä, että neu-

vostoyhteiskunta oli maailman paras paikka elää ja olla lapsi. Tästä paratiisista lasten oli kiittäminen Stalinia, jonka henkilökultti näkyi erityisen hyvin lasten lehdissä ja -kirjallisuudessa, kuten myös propagandajulisteissa, joissa lapset kilvan ylistivät Stalinia onnellisesta lapsuudestaan.

Kirjan toinen osa käsittelee lapsiin liittyneitä yhteiskunnallisia ongelmia: katulapsia, lasten heitteillejättöä ja lapsiprostitutiota. Nämä ongelmat olivat kehittyneet jo ennen neuvostovaltaa, mutta vallankumous suunnitelmiseen uudesta yhteiskunnasta pahensi tilannetta entisestään. Tautiepidemiat, nälänhätä sekä kollektivisoinnin aiheuttamat sosiaaliset ongelmat lisäsivät lasten heitteillejättöä. Valtiohallinnossa lasten yhteiskunnallisia ongelmia hoitivat koulutus-, terveys- ja sosiaalisen hyvinvoinnin komissariat. Huolta jakoivat ja kantoivat myös monet yksityiset järjestöt, kuten Lasten pelastusliitto ja Lasten ystävä, jotka pureutuivat erityisesti perheettömien lasten ongelmiin. Bolševikkihallinto ei katsellut kuitenkaan vapaaehtoisia avustusjärjestöjä suopeasti ja useimmat niistä hiipuivatkin 1930-luvun puoliväliin mennessä.

Kolmas osa käy läpi ”tavallista lapsuutta” syntymästä lapsuuden loppumiseen. Yli puolet kirjan kokonaisuudesta käsittelevä osa kuvaa varhaislapsuutta, kotihoitoa, vanhempien ja lastentarhojen antamaa kasvatusta, kouluikäisiä lapsia ja vapaa-aikaa. Kelly kuvailee yksityiskohtaisesti pienten lasten hoitomenetelmiä ja ripottelee väliin muistitietoaineistoon pohjaavia muistoja lapsuudesta. Lukija saa kattavan esityksen myös lastenkulttuurista: lastenteatterista, -kirjallisuudesta ja -lehdistä sekä heille suunnatuista televisio- ja radio-ohjelmista, elokuvista ja urheilusta.

Teos ja lapsuus päättyvät 14–15 ikävuoden tienoilla, jolloin neuvostolapsi astui neuvosto-